

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת כא

דף פד

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה ארבעה חלקים:

- א **עומק הדף** - ביאורים בעומק הגמ' ופירש"י, על פי דברי הראשונים והאחרונים
- ב **התוספות העיקריין** - הדגשה מיוחדת על התוספות הנחוצין ביותר, עם קצת מראי מקומות
- ג **הלכות הדף** - בכל דף נערך נידון אחד בהלכה הנובע מלימוד הגמרא
- ד **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות

דף פד

תוכן

- א. גדר ירושת הבעל, לפי הצד שהיא מדרבנן
- ב. בשיטת ר' טרפון
- ג. ביאור הכח של תפיסה
- ד. במעשה דבקרא דיתמי, למה לא נחשב הבעל חוב כמוחזק

(א) גדר ירושת הבעל, לפי הצד שהיא מדרבנן

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה ממשנה במס' בכורות (נב:), שבעל שירש את אשתו, יחזיר לבני משפחה וינכה להן מן הדמים, ודנה הגמ' בביאור המשנה, שממה נפשך, אם תנא דמתני' נקט שירושה דאורייתא, א"כ אמאי צריך הבעל להחזיר הנכסים לבני משפחתה, ואם ירושת הבעל דרבנן, א"כ אמאי צריכים לשלם לו. [עיי"ש בגמ' מה שתיירץ לזה].
- ב. **ירושת הבעל דומה למכר**: מבואר בגמ', שלפי הצד שירושת הבעל היא מדרבנן, הירושה חוזרת ביובל. והטעם מבואר בהגהות אשרי, שדומה למכר שחוזרת ביובל, ולא דמי לירושה שאינה חוזרת. [ועי' באור שמח (הל' שמיטה פי"א הכ"א) שהוסיף ביאור, שדומה למכר מפני שתקנו ירושה תחת קבורה, וזה דומה למכר, שכל אחד מקבל איזה דבר].
- ג. **הערת ר' אלחנן**: בקובץ שיעורים (אות שב) העיר, מנא לן שהיא חוזרת ביובל, אולי תקנו חז"ל שירושה דרבנן תהיה כעין ירושה דאורייתא, וא"כ כללו בתקנתם שאינה חוזרת ביובל.
- ד. **יסודו של ר' אלחנן**: מכח קושיא זו חידש הקובץ שיעורים, שלפי הצד שירושת הבעל דרבנן, אינה בגדר ירושה כלל, אלא היא בגדר זכות הבעל בנכסי אשתו, ליטול נכסיה לאחר מיתה, והוא דומה למתנה, שהבעל מקבל נכסיה במתנה לאחר מיתתה, [או דומה למכר, וכנ"ל].
- ה. **קושיית הלחם משנה**: הלחם משנה הקשה מסוגיין על דברי הרמב"ם (הל' שמיטה פי"א הכ"א), שכתב, שאע"פ שירושת הבעל אינו אלא מדרבנן, מ"מ אינו חוזר ביובל, מפני שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. והקשה הלח"מ, שלכאורה דבריו נסתרים מדברי הגמ' בסוגיין, שמבואר שלפי הצד דירושת הבעל דרבנן, הירושה חוזרת ביובל, ולא עשו חכמים חיזוק כשל תורה, וככל הנ"ל.

(ב) בשיטת ר' טרפון

- א. **משנה**: מובא במשנה מחלוקת ר' עקיבא ור' טרפון לגבי מי שמת והניח יתומים וב' בעלי חוב, מלוה ואשתו, ויש בזה ב' ציורים: א. שהניח המת חוב או פקדון ביד אחרים, ר"ע סובר היורשים זוכים בהם, ור"ט סובר ינתן לכושל שבהם [א' מבעלי החוב]. ב. שהניח פירות תלושין במקום הפקר, ר"ע סובר היורשים זוכה בהם, ור"ט סובר כל הקודם זוכה. והעירו האחרונים ב' הערות, כמו שיתבאר.
- ב. **הערה א'**: העירו האחרונים [עי' בספר פרדס יצחק (אות יא-יב)], למה לא הזכירה המשנה גם ברישא, [לגבי חוב או פקדון ביד אחרים], שלכא"ו אם קידם אחד מבעלי החוב ותפס בהם, לפי ר' טרפון תפסתו מועילה, דמאי שנא מסיפא דס"ל לר' טרפון דתפיסה מהני.
- ג. **ב' מהלכים**: מצינו ב' מהלכים ליישב קושיא זו: א. המאירי כתב, שאין הכי נמי אין חילוק בין רישא לבין סיפא, ובשניהם ס"ל לר' טרפון שתפיסה מועילה, ומה שנזכר תפיסה בסיפא ולא ברישא הוא משום דלא שכיח שיתפוס אדם מיד שומר. וכ"כ הרשב"א בב"ק (מט:). ב. ההפלאה (ד"ה זכתה) חידש, דברי שא תפיסה לא מועילה גם לפי ר' טרפון, שכבר זכה השומר לכושל שבהם.
- ד. **הערה ב'**: עוד העירו האחרונים, למה לא הזכירה המשנה גם בסיפא, שלכתחילה ינתן לכושל שבהם, שלכא"ו הא דקאמר ר' טרפון כל הקודם זוכה, זהו רק אם אחד תפס בהם, אבל לכתחילה יש ליתן אותם לכושל שבהם, דמאי שנא מרישא דס"ל לר' טרפון דינתן לכושל שבהם.
- ה. **ב' מהלכים**: גם בזה מצינו ב' מהלכים: א. בספר יוסף לקח כתב, שאין הכי נמי אין חילוק בין רישא לסיפא, ובשניהם ס"ל לר"ט שלכתחילה ינתן לכושל שבהם, אך בפירות תלושין מצוי שאחד יתפוס בהם. ב. המהר"ם שיף (ד"ה ואידי) חידש, דבסיפא אין נותנים לכושל, דאיירי בפירות ברה"ר, והם נחשבין מיד ברשות היורשים לענין זה שלכתחילה אין להוציאם מן היתומים כדי ליתנם לכושל.

ג) ביאור הכח של תפיסה

- א. **סוגיית הגמ':** מבואר בגמ', שגם ר' עקיבא מודה לר' טרפון דתפיסה מועילה, אלא דר' עקיבא סובר דהיא מועילה רק מחיים, קודם מיתת האב, אבל ר' טרפון סובר דמועילה גם לאחר מיתתו. ויש לעיין, מהו הכח של תפיסה מחיים לפי ר' עקיבא, שמועילה כדי לגבות מטלטלין דיתמי. ומצינו בדברי האחרונים ב' מהלכים בזה, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', האבן האזל:** האבן האזל (הל' מלוה פי"א ה"ח ד"ה והנה בעיקר) ביאר, שאם תפס הבעל חוב מחיים של האב, שוב יכול לגבות לאחר מיתתו, ולא מקרי הוצאה מרשות היתומין, כיון שמעולם לא נכנסו המטלטלין לרשותם. וכע"ז כתב הפנ"י (לתוס' ד"ה ולר"ע), שאם תפס הבעל חוב מחיים אינו צריך לישבע, דלא מקרי הוצאה מרשות היתומים.
- ג. **ביאורו של ר' שמואל:** בשיעורי ר' שמואל (גיטין אות ריד) ביאר על דרך הנ"ל, אלא שכתב, שאין הביאור בזה שתפיסה מועילה מצד הסברא, שבאמת מסברא י"ל שגם בכה"ג נחשב שנכנסו המטלטלין לרשות היתומים, כיון שהיו שייכים להאב בשעת מיתתו, אלא שתקנו חז"ל תקנה מיוחדת, שכל זמן שלא נכנסו המטלטלין לרשות היתומים בפועל אינו נכלל בדין הוצאה מן היתומים.
- ד. **מהלך ב', אבני מילואים:** האבני מילואים (סי' צו סוף ס"ק ד) ביאר באופן אחר, שתפיסה מחיים מועילה משום שנקבעו כמשכון, ושוב יכול הבעל חוב ליטול המשכון מרשות היתומים, שכיון שיש שיעבוד על המטלטלין, יכול לגבות אף מיתומים, כמו שיכול לגבות קרקע מיתומים. וכ"כ הקהילות יעקב (סי' מח), שהטעם שתפיסה מחיים מועילה לפי ר' עקיבא הוא, מפני שנעשה כמו משכון.
- ה. **יסוד המחלוקת בין ר"ע ור"ט:** לדברי האבן האזל יוצא, שתפיסה מחיים לפי ר"ע מועילה מאותו טעם שתפיסה לאחר מיתתו מועילה לפי ר"ט, שעדיין לא נכנסו המטלטלין לרשות היתומים, אלא דר"ע סובר שאחר מיתתו נחשב שנכנסו מיד לרשות היתומים. אבל לפי דברי האבני מילואים יוצא, שתפיסה מחיים מועילה מטעם אחר מתפיסה לאחר מיתתו, שהרי לאחר מיתתו בודאי א"א לקבוע משכון.

ד) במעשה דבקרא דיתמי, למה לא נחשב הבעל חוב כמוחזק

- א. **סוגיית הגמ':** מביאה מעשה עם בקרא דיתמי [רועה של יתומים], שבא בעל חוב של אביהם ותפס שור כדי לגבות חובו, והבעל חוב אמר שהוא תפסו מחיים, וא"כ תפיסתו מועילה [אף לר"ע], אך הרועה אמר שתפסו לאחר מיתתו, וא"כ תפיסתו לאו כלום [לפי ר"ע]. ובאו לפני ר' נחמן, והורה, שהבעל חוב נאמן, במיגו שהיה יכול לטעון 'לקוח הוא בידי', [דליכא עדים שהוא תפסו מן הרועה].
- ב. **קושיית הראשונים:** הקשו הרבה ראשונים [הרמב"ן, הראב"ד, הרא"ש], למה לי טעמא דמיגו, הא לכאו' בלא זה ראוי להאמין הבעל חוב, שהרי השור נמצא עכשיו ברשותו, וא"כ יש לו לבעל חוב חזקת ממון על השור, [דליכא עדים שנתפס מן הלוה]. ומצינו בראשונים ב' תירוצים לזה, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוצו א, הרא"ש:** הרא"ש (סי' ג) תירץ, 'דכל טענה שהוא טוען שבא לידו בלי דעת הבעל לאו טענה מעלייתא היא ולא מהימן עלה'. היינו, שכיון שלפי טענתו של הבעל חוב השור נכנס לרשותו בעל כרחו של הבעלים [שטען שתפסו מן האב כדי לגבות חובו], לא נחשב חזקת ממון. ובספר עטרת שמואל (ד"ה ההוא בקרא) ביאר סברת הדבר, שבאופן כזה א"א לומר 'חזקה כל מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו'.
- ד. **תירוצו ב', הרמב"ן והראב"ד:** הרמב"ן והראב"ד (פה). תירצו באופן אחר, שאין לו לבעל חוב חזקת ממון בשור, מפני שלפי טענתו השור אינו שלו, אלא שיש לו זכות לגבותו מן היורשים. וכתבו, שמוכח מכאן, שבעל חוב שנטל משכון מן הלוה לא נחשב מוחזק עליו, כיון שאינו שלו, אלא שיש לו זכות לגבותו.
- ה. **הרא"ש לשיטתו:** בספר מעייני יעקב (ד"ה לקוח) הביא, שהרא"ש אזיל בזה לשיטתו, שבשו"ת רעק"א (סי' קלה) דייק מדברי הרא"ש (פה). שהוא חולק על שיטת הרמב"ן והראב"ד ה"ל לגבי משכון, ונקט הרא"ש, שבעל חוב שנטל משכון נחשב מוחזק עליו, אע"פ שאינו שלו ממש, ולכך הוצרך ליישב הגמ' בסוגיין באופן אחר, וכנ"ל.

דרף פד

ביאור בשיטת ר' טרפון, היאך גובין בעלי חוב ממטלטלי דיתמי

גמרא:

מתני' מי שמת והניח אשה ובעל חוב
ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד
אחרים ר' טרפון אומר ינתנו לכושל
שבהן ר' עקיבא אומר אין מרחמין בדין
אלא ינתנו ליורשין

תמצית הסוגיא:

מובא במשנה מובא מחלוקת בין ר' טרפון ור' עקיבא, לגבי אדם שמת והניח יתומים ושני בעלי חוב, אשתו וגם מלוה, ויש למת מטלטלין ביד שומר, מי זוכה בהם, ר"ע סובר היורשים זוכים, אבל ר"ט סובר 'נתנו לכושל שבהן'. ובגמ' מבואר ש'כושל שבהם' היינו אחד מבעלי החוב, או האשה או המלוה.

רש"י ביאר שיטת ר' טרפון, שאע"פ שבעלמא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב, שאני הכא 'דלאו ברשותיהו [דיתמי] מנחי'.

אך סברת הדבר צריך ביאור. ומצינו ב' מהלכים יסודיים בביאור הענין, כמו שיתבאר.

א. הפני יהושע (ד"ה ר"ע) ביאר, שבאמת כל יתום חייב לפרוע חובות אביו משום כיבוד אב, אלא שתקנו חז"ל שאין מוציאים מן היתום כדי לפרוע חובות אביו, ולכן באופן שעדיין לא באו המטלטלין לרשות היתום, ולא נחשב הוצאה מידו, צריך לשלם.

ב. הרבה מפרשים כתבו מהלך אחר, שבאופן כזה שעדיין לא באו המטלטלין לרשות היתומים, משתעבדי המטלטלין לחובות האב. ומצינו כמה דרכים לבאר סברת הדבר.

הריטב"א ביאר, שנחשב כאילו בעלי החוב תפסו המטלטלין קודם שבאו לרשות היתומים, ותפיסה מהני לר' טרפון. רעק"א ביאר, שכל זמן שלא באו המטלטלין לרשות היתומים, נחשב כאילו הם עדיין ברשות האב, וכאילו הגבייה היא מן האב עצמו. ר' שמואל ביאר, שמסברא היה ראוי לגבות מטלטלי דיתמי, שגם במטלטלין יש שיעבוד הגוף, ואינו בטל במיתת האב, אלא שחז"ל הפקיעו שיעבוד הנכסים ממטלטלי דיתמי, אך לא הקפיעו השיעבוד עד שבאו המטלטלי לרשות היתומים. הרשב"א ביאר, שבאמת היה ראוי לשיעבוד נכסים לחול גם על מטלטלי דיתמי, אלא שאם כבר באו המטלטלין לרשות היתומים, בעלות היתומים מעכבת את השיעבוד מלחול.

בספר לקט הארות כתב, שיש נפק"מ גדולה בין ב' המהלכים הנ"ל, לגבי אם שיטת ר' טרפון שייכת דוקא ביורש שהוא בן, או גם בכל היורשים. שלפי הצד של כיבוד האב, זה שייך רק לגבי בן, אבל לפי הצד של שיעבוד, ה"ה בכל היורשים.

תמצית מראי מקומות

א. משנה, גמ'

מביאה מחלוקת בין ר' טרפון ור' עקיבא, לגבי אדם שמת והניח יתומים וגם שני בעלי חוב, א' אשתו, שחייב לשלם כתובתה, ב' מלוה, שחייב לפרוע הלואתו, והמת יש לו מטלטלין ביד שומר, מי זוכה בהם, ר"ע סובר היורשים זוכים בהם, אבל ר"ט סובר 'ניתנו לכושל שבהן'.

ובגמ' מבואר ש'כושל שבהם' היינו אחד מבעלי החוב, או האשה או המלוה.

ב. רש"י ד"ה יתנו

ביאר שיטת ר' טרפון, שאע"פ שמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב, שאני הכא 'דלאו ברשותיהו [דיתמי] מנחי'.

[וסברת הדבר אכתי צ"ב, ומצינו ב' מהלכים יסודיים בביאור הענין, כמו שיתבאר].

מהלך א', כיבוד אב

ג. אבני מילואים סי' ק ס"ק ה

הביא בשם הפנ"י (ד"ה ר"ע) לבאר, שבאמת כל יתום חייב לפרוע חובות אביו משום כיבוד אב, אלא שתקנו חז"ל שאין מוציאים מן היתום כדי לפרוע חובות אביו, ולכן באופן שעדיין לא באו המטלטלין לרשות היתום, ולא נחשב הוצאה מידו, שפיר צריך לשלם.

מהלך ב', שיעבוד [ויש בו ד' צדדים]

ד. ריטב"א ד"ה מתני'

כתב מהלך אחר, שבאופן כזה שעדיין לא באו המטלטלין לרשות היתומים, המטלטלין משתעבדי לחובות האב.

וביאר הטעם, שנחשב כאילו בעלי החוב תפסו את המטלטלין קודם שבאו לרשות היתומים, ותפיסה מהני לר' טרפון, כמבואר בגמ'.

ה. ביכורי ראובן ד"ה בסוגיא דר"ט ור"ע

ביאר על דרך הנ"ל, שאף מטלטלין משתעבדי לחובת האב כל זמן שלא באו לרשות היתומים.

אך ביאר סברת הדבר באופן אחר, שכל זמן שלא באו המטלטלין לרשות היתומים, נחשב כאילו הם עדיין ברשות האב, וכאילו הגבייה היא מן האב עצמו, ולא מן היתומים.

ו. חי' רעק"א ד"ה ר"ע אומר

קאי על דברי רש"י, שפירש דברי ר"ע 'שכולן צריכין שבועה', דהיינו מדין הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה.

והקשה רעק"א, שלכא' לא שייך כאן שבועה זו, שעדיין לא באו הנכסים לרשות היתומים, ונחשב כאילו בעלי החוב גובים מן האב עצמו, אלא לכא' היה לו לפרש שצריכים לישבע מדין הבא ליפרע מנכסי הנתבע שלא בפניו.

[ומבואר שנקט כמו הביכורי ראובן, ועיי"ש בביכורי ראובן]

מה שתירץ לקושיית רעק"א].

ז. חי' ר' שמואל ב"ב סי' כז

ביאר על דרך הנ"ל, שאף מטלטלין משתעבדי לחובת האב כל זמן שלא באו לרשות היתומים.

אך ביאר הסברא באופן ג', שמסברא היה ראוי לגבות מטלטלי דיתמי, שגם במטלטלין יש שיעבוד הגוף, ואינו בטל במיתת האב, אלא שחז"ל הפקיעו את השיעבוד ממטלטלי דיתמי, ואמנם לא הקפיעו השיעבוד הנכסים עד שבאו המטלטלי לרשות היתומים.

[וכן ביאר התומים (סי' קד ס"ק א)].

ח. שו"ת רשב"א ח"ב סי' רנב

ביאר על דרך הנ"ל, שאף מטלטלין משתעבדי לחובת האב

כל זמן שלא באו לרשות היתומים.

אך ביאר הסברא באופן ד', עפ"י יסוד גדול, שבאמת היה ראוי לשיעבוד הנכסים של חוב לחול גם על מטלטלי דיתמי, אלא שאם המטלטלין כבר באו לרשות היתומים, בעלותם של היתומים מעכבת את השיעבוד מלחול.

[ועיי"ש שביאר עפ"י יסוד הנ"ל הא דמבואר בתוספתא (פ"י ה"ו), שאע"פ דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי בעלי חוב, מ"מ אם נכסי המת מופקרים, [כגון בגר שמת], גם מטלטלי משתעבדי. וביאר החילוק עפ"י הנ"ל, שהיה ראוי לשיעבוד נכסים לחול גם על מטלטלי דיתמי, אלא שבעלות היתומים מעכבת, ולכן אם המטלטלין היו הפקר בשעת המיתה, השיעבוד קדים].

מעותיו רק בכדי קרנו. ולפי מ"ש בקצה"ח סי' קט"ז סק"ב דהוול משלם אחריות כפי מה שקנה ע"ש וכיון דמחזירין ללוקח אחריות קרנו כפי מה שקנה שוב אין ללוקח הפסד וא"כ כתובה ולוקח שוין גבי שבח ודו"ק (א):

ובעיקר הקושי נ"ל לפמ"ש הר"ן שם בהא דאמר אמימר ואי ליכא אלא חד ארעא לבע"ח יהבינן, וז"ל וא"ת כיון שהדין נותן שיחלוקו היאך גוזלין את האשה ונותנין לבע"ח. יש לומר דלוה ולוה וקדם האחד וגבה מה שגבה גבה דבע"ח

מאוחר דוקא אמרו דלא גבה אבל בשוין מה שגבה גבה כו' הלכך כיון שאילו קדם הבע"ח ובא לב"ד והגבוהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין אנו מגבינן לבע"ח תחלה משום דיותר משהאיש כו' ולאחר גבייתו זכה בהן מן הדין עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם ע"ש. וכבר פסק הש"ך סי' קט"ו להלכה כדברי הראב"ד והרמב"ן ובעל התרומות שער ב' והריב"ש סי' תפ"ג דבכל ענין אין היתומים ולא הלוקח יכולין לסלק לבע"ח בדמי הקרקע עד שיתנו לו כל חובו הא לאו הכי יכול לומר לדידי שו"י כל חובו ע"ש. וא"כ היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא או יותר ואין הבע"ח גוב' כל שיעור חובו ודאי דאין הלוקח יכול לסלקו במעות שיעור ארעא. אלא הבע"ח נוטל הקרקע כולה עם השבח שעלי' אלא שהוא צריך להחזיר ללוקח דמי חצי שבחו. דיכול לומר הקרקע בעצמה מלבד השבח שוה לי כל חובי.

לפ"ז בכתובה העולה נגד שיעור ארעא ושבחא או יותר כשבאח לגבות ג"כ אין הלוקח יכול לסלקו בדמי קרקע לחודה דמצי למימר לדידי שו"י לי קרקע לחודה כל כתובתי. וע"כ נוטלת גוף הקרקע עם השבח שעלי'. אלא שמחויבת ליתן מעות ללוקח בעד השבח וכשיפסקו הב"ד שתתן האשה כל דמי השבח ללוקח הרי גוזלין את האשה וכקושיה הר"ן והרא"ש דהא מן הדין מגיע לה חצי השבח. והכא אין לומר דלאחר שגבה כבר זכה בו מן הדין כדן בע"ח שוין שקדם א' וגבה וכדלעיל. דהני זווי דאשה לאו שיעבודי דלוקח ניהו דלזכי בהו מכח מה שקדם וגבה. דדוקא בבע"ח ואשה שבאו לגבות מנכסי הבעל דלשניהם הקרקע משועבדת וזמן שניהם שוה וכשמגבין מקרקע המשועבדת לשניהם מה שגבה גבה. לכך לאחר שגבה הבע"ח זכה בו מדינא כיון שגבה שיעבודו. אבל מעות של האשה מעולם לא נשתעבדו ללוקח. ואי מגבין להו מינה הוי גזול, לכך לא מצינו להגבותו רק חצי שבח לכך פריך שפיר והא אמר שמואל בע"ח גובה שבח היינו חצי שבח ואצטרף לשנויי מקולי כתובה שנו כאן. ודינא הכי הוא דלית לה לאשה דין בשבח. ודו"ק. ועמ"ש בס' קצה"ח סי' ק"ד סק"י:

(2) ואינם נגבים אלא ממוחזק אבל לא מן הראוי. וכתב ב"ש וז"ל ואינה נגבית מהשבח אפי' אחר התקנה שתקנו

בשו"מ היאך הפסידים זכותה

א"א לסלקה במעות

לחייבה בדמי השבח הוי גזול

אם דין ראוי להשתעבד נמטלטלין

לא שנא השביחו יורשים לא שנא השביחו לקוחות ובאה לטרוף מהם (2) ואינם נגבים אלא ממוחזק אבל לא מהראוי: הגה הא"כ שז"ס לתת מתנה לזנו לאחר כ' או ג' שנים או שז"ס שלא

דגובין מן המטלטלין מ"מ אינה גובה מן השבח כ"כ הרא"ש פ' יש נוחלין וכן משמע משאר הפוסקים ולא כהרמב"ם בפ"י המשניות עכ"ל. ועיין בפ"י המשניות להרמב"ם פ' יש בכור שכתב דהשתא דגבי מטלטלי גובה האשה והבנות משבח ששבחו הנכסי אחר מיתת הבעל וגם נוטלים בראוי

כבמוחזק עכ"ל ע"ש וברא"ש חלק דאין ענין מטלטלין לזה כיון דאפי' בקרקע אינה נוטלת בראוי ע"ש:

ונראה דהך פלוגתא בהא תל' במ"ש הריב"ש סי' שצ"ב ב' טעמ' בהא דתקנו הגאונים עכשיו

לגבות ממטלטלי אם מפני שראו מפני תיקון העולם לכופין במצוה אפי' בגביית מטלטלין בבית דין ואף בשאר יורשין שאינן בניס לא פלוג כיון שרוב היורשים הם בניס. או מפני שראו שעתה נכסי העולם אינן קרקעות אלא מטלטלים וסחורה והמלוה סומך עליהם כמו על קרקעות דומיא מאי דאמרי' פ' מציאת האשה גמלים של ערביא ואורני דמחוזא אשה גובה מהם פורנא ע"ש. א"כ לפי הטעם הראשון תקנת הגאונים אינה אלא מפני שמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם אלא שאין ב"ד כופין בכך והגאונים תיקנו שיכופו על כך. וכיון שתקנו שיהי' הב"ד כופין על מצוה זו אין חילוק בין ראוי למוחזק דכל שירשו מאביהן הן ראוי הן מוחזק מצוה עליהם לפרוע חובו. וכל שהוא משום מצוה כבר תקנו הגאונים לכופו ע"י ב"ד. וזו דעת הרמב"ם בפ"י המשניות. והרא"ש החולק עליו ס"ל כטעם השני דתקנת הגאונים אינה משום מצוה אלא דדינא הכי הוי כיון דהאידינא סמך דעתיהו אמטלטלי וגם מדינא דגמ' הכי הוי כמו גבי גמלי' דערבי' ואורני דמחוזא וה"ל כמו קרקע ממש. א"כ בראוי ובשבח דבקרקע ג"כ אינה גובה לא עדיפי הני מילי דסמך עלייהו כקרקע ומש"ה אפי' אחר תקנת הגאונים לא גבי' מראוי ושבח:

ועיין פ' הכותב דף פ"ד בתוס' ד"ה לכתובת אשה וז"ל תימה דהא תנן בפ' יש בכור דף נ"ב דאין האשה נוטלת בראוי ומלוה חשבי לי' רבנן ראוי בפ' י"ג דף קכ"ה עכ"ל:

ולפמ"ש ניהא דכיון דר' טרפון ס"ל בהי' לו פקדון או מלוה ביד אחרים יתנו לכושל שבחן ואע"ג דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי כיון דלאו ברשותיהו קיימי ס"ל לר"ט דנותנין לבע"ח ולכתובת אשה. וכתב בחי' פני ישיע הטעם דכיון דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם אלא שאין ב"ד כופין להוציא מיתומים וס"ל לר"ט כיון דלאו ברשות יתמי מנח כופין בה ליתן לבע"ח ולכתובת אשה משום מצוה וע"ש. וא"כ כיון דלענין מצוה בראוי נמי מצוה עלייהו רמא לפרוע חוב אביהם כיון שירשו א"כ היכא דלר"ט ס"ל במטלטלין היכא דלא מנחי ברשות יתמי כופין אותן במצות פריעת חובת אביהם ה"ה נמי בראוי כיון דאינו

השיעבוד וכמ"ש מורי ז"ל לעיל סי' צ"ו סק"ו ע"ש. והכא כיון דע"כ צריכה להודות שמת בעלה אף דירשי' לא נכנסו בנחלה מ"מ גם היא אינה יכולה להכניסן תחת שיעבודה. ודעת ר"ת כיון דירשין לא זכו בהן עדיין הוי כמו בחיי הבעל ועדיף במאי דניתנה לגבות. ודו"ק היטב:

(2) וצ"ע דכיון דלוקח שוה לאשה אמאי גובה חצי שבח נגד בע"ח. נימא לבע"ח יהבינן ללוקח לא יהבינן כמו שאמרו גבי אשה כיון

דשוין הו':

מחלוקת רמב"ם ורא"ש תלוי בסעמי תקנת הגאונים

מצוה לפרוע חובת אביהו גם מראוי

אינו סומך דעתו בראוי כבמוחזק

ראוי שאינו ברשות יתמים

הוזה **אמינא עד עולם אפירות קאי**. ואם תאמר השתא נמי דכתב פירי פירות עד עולם אפירות ופירי פירות בלחוד [קאי]. ויש לומר דכיון דכתב ריבויא כל האי דאפילו מפירי פירות סליק נפשיה כי כתב עד עולם לרבות כל הבא אחריהם אתא: **אלא** בדשיירה. פירוש שרצתה לשיירם (ולוקח) [וליקח] בהם קרקע, והכין מוכח לישנא:

דרף פד ע"א

וסבר רב תנאו קיים והא איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עליו אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה. והא דאמרינן התם בפרק הזהב (ב"מ נ"א ע"א) דאמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה דעד כאן לא קאמר רבי יהודה תנאו קיים אלא לגבי שאר כסות ועונה דידעה ומחלה אבל גבי אונאה לא ידע ומחיל, והכא נמי הא ידע בעל זכות שיש לו בנכסי אשתו וידע ומחיל. ויש לומר דהא לא קשיא דכי מקשינן התם ממתניתא עליה דרב (ד)הא אסקיה אביי התם דמחזורתא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודה, ואפילו במפרש שיש בו אונאה וידע ומחיל אמר רב דתנאו בטל. ואע"ג דרבא עביד התם תירווצא אחרינא כאן בסתם כאן במפרש, שינויא בעלמא הוא דעבד למימרא דמההיא מתניתא דפרכינן מינה ליכא הכריחא לומר דרב כרבי מאיר, אבל מודה רבא בעיקרא דמילתא דרב דאמר כרבי מאיר ואפילו במפרש שיש בו אונאה פליגי רב ושמואל ^ו[רב כרבי מאיר ושמואל] כרבי יהודה. וכבר פירשתי שם יפה בס"ד:

האי בטעמיה וכהלכתיה ורב מוסיף הוא. פירוש דהא מודה רב לרבן שמעון בן גמליאל בכל הנדון שלפנינו שזה התנה על מה שכתוב בתורה דירושת הבעל דאורייתא והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אלא שהוא מוסיף דברים שאפילו בדיני דעלמא מי שמתנה על מה שאמרו חכמים תנאו בטל ודלא כרשב"ג:

אלא הלכה כרשב"ג שאם מתה יירשנה בו, פירוש והשתא לא חשיב תוספת דברים שאף בנדון הזה חולק עליו רב בעיקר הטעם, דרשב"ג אמר תנאו בטל מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, ורב אמר שתנאו בטל מפני שהתנה על מה שתקנו חכמים:

הכי גרסינן וכן גירסת רש"י ז"ל וכן הוא בנוסחאות מדוייקות היורש את אשתו יחזיר ביובל לבני המשפחה. ואיכא דקשיא ליה על גרסא זו דאם כן למאי דפרישנא טעמא בסמוך דמשום פגם משפחה אמור רבנן דלשקול דמי וליהדר, מאי איריא ביובל אפילו בשאר שני שבוע נמי אית ליה לאהדורי וכההיא דהמוכר קברו ודרך קברו דמייתנין לה עלה דהאי. ולפיכך יש מרבותינו דמחקי לה ולא גרסי ביובל, וליתא דאי שלא ביובל הוא מחזיר ומפני התקנה למה הוצרך רב לומר דקסבר ירושת הבעל דאורייתא דאפילו סבר ירושת הבעל דרבנן יש לנו לומר דאמור רבנו דליהדר משום פגם משפחה (דוקא). אלא ודאי ביובל

גרסינן ולכך הוצרך לומר ירושת הבעל דאורייתא דאי דרבנן היא כיון שהוא יובל בלא דמים יש לו להחזיר, והא דקשיא להו למה אינו מחזיר בשאר שנים. וי"ל דלגבי הפקעת זכות הבעל שלא ירד בה אלא בתורת ירושה לא חשו לפגם משפחה אלא ביובל בלבד לפי שכל הקרקעות חוזרות לבעליהן, מה שאין כן בלוקח דעלמא דלא הוה ליה למזבן מידי דאיכא פגם משפחה ^ו[ולפיכך הפקיעו חכמים זכותו שיטול דמיו ויחזיר לעולם משום פגם משפחה], כנ"ל.

ולענין פסק, פסק הרי"ף ז"ל [דאין הלכה כרשב"ג כיון דקיי"ל] הלכה בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה כרבי יהודה דאמרינן בדבר שבממון תנאו קיים, ואע"ג דאמרינן בפרק אף על פי (לעיל נ"ו ע"א) דלרבי יהודה (כרבנן) [בדרבנן] תנאו בטל, הא לא איריא דאפילו תימא דירושת הבעל דרבנן ירושה דידיה כפירות ומודה רבי יהודה בפירות דתנאו קיים משום דהוי מילתא דלא שכיחא, וכדאמרינן התם (לעיל נ"ו ע"ב) דמילתא דלא שכיחא לא עבוד חיזוק, פירוש דנכסי מלוג שביד האשה מילתא דלא שכיחא היא, ובדאי דכי היכי דלענין פירות הוי מילתא דלא שכיחא הוא הדין לענין ירושה דתרווייהו מכח נכסי מלוג אתו. וליכא למימר דשאני הכא דלא ידע ומחיל דהא לא ידע מאן מאית ברישא, דודאי כי האי גוונא לא קרינא ליה דלא ידע ומחיל שלא אמר כן אלא בסתם מקח שחושב שאין בו שום אונאה אבל זה כבר היה יודע שהיה ראוי לירש את אשתו ומיתה שכיחא ואפילו הכי מחיל ותנאו קיים. וכן אמרינן בירושלמי (פאן סוף ה"א) הדין דכתיבן אי מייאת בלא בני כל מה דאית לה תהדר לבי נשא תנאי ממון הוא וקיים. והיינו כרבי יהודה [וכשהתנה כשהיא ארוסה. ומה שאמרו שם בירושלמי הלכה כרשב"ג ולא מענין דבריו שאמר שמתנה על מה שכתוב בתורה תנאי בטל אלא מפני שבסוף הוא זוכה בהם, כלומר דהוה ליה כאומר מה שאירש מאבא מכור לך (ב"מ ט"ז ע"א), ההיא כשהתנה אחר הנשואין דאינהו מוקמי לה למתניתין בנושאה והתם ודאי תנאו בטל אלא אם כן קנו מידו והיו הנכסים ברשותה באותה שעה. (אלא) [אבל] במתנה עמה בעודה ארוסה תנאו קיים כיון שהיא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר וכדאמר רב כהנא בריש פירקין (לעיל פ"ג ע"א) וכן עיקר, ושלא כדברי רבינו חננאל ז"ל שפסק הלכה כרשב"ג:

מתניתין מי שמת והניח אשה ובעל חוב [ויורשין] והיו לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהם. פירוש דסבר רבי טרפון דמטלטלי דיתמי כי הני שלא באו לרשות היתומים משתעבדי לבעל חוב ולכתובת אשה וחשבינן להו כאילו תפסי בהו, ולרבי טרפון תפיסה מהניא כל שתפסו בהם קודם שיבואו לרשות היתומים וכדקתני סיפא וכדאיתא בגמרא. ולית הלכתא כרבי טרפון בהאי, ומיהו כל היכא דשעבד להו מטלטלי אי נמי בזמן הזה דתקון רבוותא ז"ל למגבי חוב וכתובה מן המטלטלין מודה רבי עקיבא שיתנו לכושל שבהם וכדכתבו רבוותא ז"ל:

ונראה באחרון, דירושת אשתו שאני דהוי דשלבל"ע לגמרי וליכא שום צד זכיי בהממון של ירושת אשתו עד שמתה, ואז פנים חדשות באו לכאן. (ומשום זה גופא ל"מ אמר משום דשלבל"ע כיבואר) ואינו כמו פירות לפני נשואין דאיכא עכ"פ דין זכיי בהפירות אלאחר נשואין ושייך מהם סילוק. ומעתה הנה ביארנו לעיל בריש הטוגיא ובהענין דסילוק על דשלבל"ע, דהנידון אם יכול להסתלק מדשלבל"ע הוא אם סילוק הוא מהדין, או מהממון, דהדין איתא בעולם, והממון ליתא. ומעתה לפי צד הראנ"ח דאין סילוק לעולם בדאורייתא ונראה היינו דדיינין סילוק לעולם כדשלבל"ל הביאור בזה דסילוק הוא לעולם על הממון ואפילו הממון של נכסים שיש לה הוי זה לענין גוף הממון דשלבל"ע ולא מהני בזה סילוק בדאורייתא. אולם בירושת אשתו דביארנו דזה הוי דשלבל"ע טפי, לא שייך בזה אפילו חפצא דסילוק והוי זה לענין סילוק הממון כסילוק לפני אירוסין בפירות. ומוכרח דמסתלק הוא מעיקר הדין ירושה דהוי בעולם, כיון דסילוק הממון הוא כ"כ לבל"ע ע"כ הוא מסתלק מהדין. וא"כ אין ראי' מרשב"ג ומרב כלל דליכא חסרון סילוק בדאורייתא מדלא אמרו רשב"ג או רב, דאיכא, ומשום דמסתלק מהממון וחשיב הוא דבר שלא בא לעולם. משא"כ ירושה דהוי כ"כ דבר שלא בא לעולם עד דמוכרח דמסתלק הוא מהדין.

ומעתה ברש"י הנה במתני' דכתב דו"ד אין לו בנכסין סתמא הוא כולל בזה סילוק מכל, עד דפריך הש"ס נימא מכל מילי סליקת נפשך. אלא דמשני דיד בעל השטר על התחתונה ובעי לפרט אבל אחר שפירט נראה דנכלל הכל בנכסין. וא"כ נדון לומר דכולם ענין אחד של סילוק, פירות כירושה היכא דכללם יחד ומסתלק מהדין בפירות כמו גבי ירושה. ובזה כתב רש"י דעשו חיזוק כשל תורה, בסילוק הדין דדומה ממש למתנה עמש"כ בתורה וגזרו בזה אפילו במילתא דלא שכיחא. ודין המשנה יצוייר לרב ג"כ אולם דוקא אם יפרט דמסתלק מהפירות ומעצם הממון.

והנה לפי"ז דלעיל בענין זה דסילוק על דשלבל"ע הקשינו סתירה בדברי הרמב"ן. דדן נגד הר"ח דפסק כהירושלמי דליכא סילוק בירושת אשתו משום

ש"בסוף זכה בהן" והיינו דהוי דשלבל"ע ודן הרמב"ן דבבבלי לא אמרינן כן. ובריש פירקין כדכתב הרמב"ן דיש סילוק על דשלבל"ע הסיב הירושלמי שם לכוונה אחרת שלא יהא סתירה לזה. ומה איכפת לו הא ס"ל הירושלמי בירושת אשתו דליכא זכיי על דשלבל"ע ואנן לא ס"ל הכי.

ולפי דברינו הירושלמי בירושת אשתו שאני ש"בסוף זכה בהן" קאי על הדין והזכות, דסילוק מהממון לא שייכא כלל דהוי דשלבל"ע לגמרי אלא דלעולם מסתלק רק מהדין ובוה קאמר הירושלמי ד"הזכות" לירש את אשתו אינו דבר קיים עד אחר שמתה ואין לו מחיים אלא דין לזכות בה והזכיי גופא הוי דשלבל"ע. ובזה השיג הרמב"ן דבבלי לא ס"ל הכי. אבל אין ראי' מהך דין של הירושלמי דלא ס"ל סילוק על ממון שלבל"ע ולעולם איכא וכמש"ב דהסילוק הוא על הדין דאיתא בעולם. ושאי הכא דעצם הזכות ירושה ליתא בעולם, ואת"ש.

בסוגיא דרבי טרפון ורבי עקיבא מטלטלי דיתמי

א.

דף פד. במתני' מי שמת והניח אשה ובעל חוב והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין שכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה הניח פירות תלושין מן הקרקע כל הקודם זכה בהן, ע"כ.

ומבואר דפליגי ר"ט ור"ע בתרתי, א) אי כתובה או מלוה נגבה מן היתומים ממלוה או פקדון שביד אחרים, אי הוי מטלטלי דיתמי או לא שר"ט סבר דלא הוי מטלטלין דיתמי עד דבא לידם ור"ע ס"ל דכיון שכולן צריכין שבועה ולא היורשים הוי כבא לידם. ב) ופליגי אי מהני תפיסה בכל מטלטלין לאחר מיתת האב, דר"ט ס"ל דמהני ור"ע ס"ל דלא ועיין בריטב"א דב' הנך חדא הם דלר"ט דעד דבאה הירושה ליד יתמי לא הוי מטלטלי דיתמי מהני תפיסה לאחר מיתת ור"ע ס"ל דכבא לידם הוא.

בכורי

כתובות פד.

ראובן

שצה

זה דכתוב בתוס' שהעירו איך אשה גובה כתבותה ממלוה הא מלוה הוי ראוי לגבי בכור ואין אשה גובה כתובתה מן הראוי, ולא ביארו. ובתוס' ב"ב דף (קכו.) מבואר, דמדין שעבודא דר"נ הוי כמו דגבה הבעל חובו מחיים לשעבדו לאשה וזה משוי ליה מוחזק.

ונראה מבואר מדברי תוס' אלו דהנה בקצה"ח ר"ס (פו) כתב דעיקר דינא דשעבודא דר"נ היינו דשעבדה תורה לזה למלוה של המלוה שלו ור"ל אם ראובן לזה משמעון ושמעון מלוי נעשה ראובן משועבד ללוי שעבוד הגוף. ואדרבה שיגבה לוי משמעון חובות שלו אצל ראובן, לא בעי גזה"כ כלל אלא דזה מטעם שעבוד נכסים דנכלל בשעבוד לוי שעל שמעון לגבות מכל אשר לו הן בבית הן בחוץ ואפילו מלוה. והנתה"מ שם פליג עליה בשני הדברים דאין שעבד"נ שעבוד ממש על הלוח אלא דפש לזה משועבד רק לבעל חובו. וגם זה לגבות משמעון חובות ידי' הוי זה רק מגזה"כ דשעבודא דר"נ דהוא כך.

והנה מתוס' הנ"ל נראה דגדר שעבד"נ היינו דחשבה תורה הך חוב כגבוי לשמעון לשעבדו ללוי ומשמע דלוי משמעון הוא תובע ובוה היה קשה איך משתעבד ללוי חוב של שמעון הא הוי רק חוב כמש"כ הנתה"מ. או זה גופא דהוי ראוי וכדס"ל כמה רבוותא דגם מלוה בעלמא אינו נגבה מן הראוי כמו כתובה. עוד היה אפשר לרין דאין הלוח בע"ד ידי' הוא להשתעבד לו, דבכל לוקח שיש שעבוד בידו הרי שקל שעבודו של מלוה כמש"כ רש"י בב"מ דף טו. אבל זה לא שקל מידי. ולזה ילפינן משעבודא דר"נ דהתורה שעבדה ללוי גם חובות של שמעון שעל אחרים, הגם דהווי רק חובות, וראוי, ואינו בע"ד שלו. אבל לולא הוי ראובן משתעבד ללוי ישר אין כאן גבי' משמעון דניבעי שיהא כגבוי לשעבד החוב ללוי, אלא לוי מראובן קגבה, מדידי' ואין כאן גבי' משמעון מחובות אלא גבי' מראובן מיניה. וגם התירוץ על ראוי לא הוי תלוי במה דנעשה החוב מוחזק לשמעון ע"י דהוי כגבוי, אלא דלוי מראובן תובע ולא משמעון מן הראוי. וכל דברי התוס' לכאורה משמע כהנתה"מ ולא כהקצה"ח. אולם ברמב"ן ורשב"א ב"ב שם אמנם כתבו כהקצה"ח דהתירוץ ע"ז דגובה כתובה ממלוה ולא הוי ראוי היינו משום דמשעבד"נ אשה מהלוח קגבה מדידי' ולא משמעון מן הראוי. ופולגת

ונראה הביאור בזה כדינא דר"ט, דנראה מבואר מסוגיין דאין יורשים זוכין בירושתם ממש להפקיע משם תפוסת הבית עד דזכו ממש וכמבואר בע"ב דר"ט מודה היכא דקיים בסימטא. ועד דזכו זכיית עצמם הוי זה עדיין תפוסת הבית ושם נכסי האב עליהן, ובוה ס"ל לר"ט דכל זמן דשם נכסי האב עליהן אפשר לגבות מטלטלי, או לתפוס מטלטלי, מהאב, דגביית מטלטלי לעולם אינו גובה אלא "מיני" וכל זמן דשם תפוסת הבית על הממון שם האב עליהם והוי זה גבי' מיניה. דהשעבוד הגוף חפצא דממונא הוא די ש לו דין ממונא על האב ויכול להיות זה קיים גם על התפוסת הבית אי שם נכסי האב על זה ואין זה שעבוד על הנכסים בעצם אלא שעבוד על התפוסת הבית לקחת ממנה ממונא ושעבוד זה הוא כדמות השעבוד הגוף על האב דשעבוד הגוף על האב אינו דין גברא ממש כחייב לעשות מצוה אלא חפצא דשעבוד ותביעת ממונא עליו ושייך זה על התפוסת הבית ג"כ.

ור"ע ס"ל רק דכיון דכולן צריכין שבועה הוי זה כאילו כבר זכו בהם היורשין וכאילו בא לידם דמיה אבל מלבד זה מודה הוא ג"כ דאין יורשין זוכין מיד ממש עד דבא הממון לידם, אלא דכבא לידם הוא חשוב.

וברעק"א הקשה בזה דכולם צריכים שבועה וכתב רש"י דהיינו השבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה והקשה רעק"א הא ע"ז אנו דנים דאינם נפרעים מן היתומים אלא מהאב. ולכאורה ודאי עדיין הפרעון הוי מנייהו דהתפוסת הבית שלהם היא אלא דעדיין שם אב עליו לענין דחשיב כגבי' מיני'.

ב.

שעבודא דר' נתן לגבות מטלטלין
(בסוגיא דפסחים)

ועצם דינא דמתני' דאשה גובה כתובתה, ובע"ח מלוה ידי' מחוב שביד היתומים הוא מדינא דשעבודא דר"נ כמבואר ברי"ף והראשונים בכ"מ. וכן

דרעיק ס"ל כאבא שאול וכר"ש צפרקין מ"ה דנה מהני נאמנות נגד יורשים, ולפי כ"ל דכיון דמתעללים בנשות אחרים אף בכלל שבועת דבכא ליפרע מנכ"י אלא שבועה מדין נפרעת שלא בפניו ובזב מהני הנאמנות לכ"ע.

שם רבי יוחנן אמר לכתובה אשה משום חינא. ולענין גבי מיתומים עדיף כתובה אשה מצע"ה משום דצע"ה לא מסוקא אדעתיה דמיה לוב וכי חזק אדעתיה לנכות מניה חזק אלא בגביית ציוגיה צע"ה עדיף וכמ"ש בחו"מ לקמן (דף פו ע"א ד"ה לאשה) א"כ יוחא דלענין לנכות מניה עדיף צע"ה מחבובה וצ"ה ציוגיה ואלה בציבוריה אלא לענין דינא דבכא לנכות לאמר מיתה עדיפא כתובה מצע"ה חוב, וצ"ה נדחקו.

שם ואידי דאמר ר"ע מותר הנא איבו נמי מותר. וא"ת הא לר"ע ג"כ א"ל דכבר מוכח מרישא דמתיא ומוכר"ש איידלם הקשה כן. וי"ל דאשמעין בסופא דאף אם האשה או הצע"ה שחפסו לעלמם מי"מ המותר היינו אף שחפסו המותר בשביל היורשים ולא מהני דהוי כמו שחפסו לצע"ה במקום שחז לאחרים חז לא שמתין מרישא דמשמע נמי דהאחר שנידו הפקדון אף אם חופסו בשביל אי מהם דלא מהני, דשאני החס דלא שייך מגו דזכי לנפשיה אלא בסופא דהאשה או הצע"ה חופס גם בשביל עצמו ס"ד לומר מגו דזכי לנפשיה לוב אשמעין דלא מהני והכל מולואין המותר ונותנים לפרע ומטעם דל"א מגו דזכי לנפשיה על חובו זכי להכריח במוחר (ומה סייסתא להשיך סימן ק"ה סק"ג).

שם רש"י ד"ה ינתנו ליורשים ולא מהני הפיסה ומנואר דלאו דוקא אם חפס מעללים אלא גם תפיסת מעות לא מה. דהא קאי גם על מלוה ביד אחרים. וא"ת מג"ל לרש"י הא. ודלמא באמת דוקא במעללים דמיחסרא גוביינא וצ"ה עליו רק מטעם תפיסה צ"ה אחריו דתפיסה לא נ"י. אלא במשעת דמיד נפרע בהם י"ל דאינו בכלל חופס אלא בכלל גביה מהני. וי"ל דמהאי מסכת דף י"ב ראובן שמכר שדה לשמעון וכו' אן מעללים שבק אבון גבך כו' מוכח דגם תפיסת מעות לא מהני. דאינו הוי מהני כש"כ שהיה מהני חופס חוב שהוא עצמו חייב לאצי היתומים. ותמהני על הר"ן ר"ע אלמנה נחונת שכחז י"ל דכי אמרין לכתובה מפקין מיניה דוקא במעללים דמכ"מ מיהסרי גוביינא. אלא במשעת לא שהרי כבר נפרעה עכ"ל. וכל ידעתי אף לפרש לדבריו האי דאן מעללים שבק וכו'. ואולי י"ל דע"כ לא קאמר ר"ן אלא כידי דלא מיהסרא שבועה והאי דרישא צ"ה תפיסות מיירי בנאמנות לי וליורשי דבמעללים לא מהני דמי"מ מיהסרי גוביינא ובמשעת מהני. אלא צ"ה דראובן שמכר כו' דלר"ך לישבע כמ"ש בחו"מ צ"ה ל"א כבר נפרעה דהא מחוסר שבעה. ועדיין קשה דהא דעת הר"ף פ"ק הכותב גבי הא דאי פקה מייתי לה לידי ש"ד. דבאותן נשבעין ונוטלין שמן הדין הוי נוטלין בלא שבועה אי חפשי ואין רואה לישבע לא נחתי לנכסיה ומשמע שם בהר"ן דס"ל ג"כ הכי להלכה. אלא דהביא בשם הרמב"ן דמסבירא דוקא בחפס מעות אלא מעללים כיון דגופייהו לא קני מפקין מיניה והדר לא גבי שבועה (ובאמת קשה לי דבכתובה אפי מניה לא גבש רק ממקרקעי. א"כ גם בחפס מעות אינה תפיסה דהא א"י להחזיק במשעת צפרעון דואמר : אני רואה לסלק כדין בקרקע ומפקין מינה המשעת) א"כ כיון דהלוקח חפס במשעתו לא מיהסרי שבועה דהא בלא שבועה מחזיק בידו כיון דחפס וצ"ה.

תד"ה לכתובה אשה. וי"ל דדוקא לגבי צבור וכו' אלא לא לכתובה וכו'. כוונתם לכאורה מדר"י. וא"כ קשה לכאורה הא הוי חרי חומרי בכתובה דר"י וגם דר"מ דמעללי משתעבדי. דבכ"ה ל"ש תירולא דחוס' לט"ל (דף פג) דהא בלא דר"י הוי ראו. וי"ל כיון דינא דראוי הוי רק מקולי כתובה. א"כ הא דלא מחשב"י לי לראוי לא מחשב"י כ"כ בכלל חומרי דכתובה.

ע"ב ור"ע לא מהני תפיסה כלל אמר רבא אמר ר"י והוא שחפס מתיים. וא"ת מאי לישנא דוכוח לימא סתמא בחפס מתיים י"ל דמה דאמרין ולרעיק לא מהני תפיסה כלל כן לפירש"י שהוא

מן ר"מ דחונק דדוקא בכתובה אלמנה עשו חזוק כאל חורב משא"כ בירושא כדס"ל לר"י לחלק בין כתובה לירושא לירושא כיון דליתא בכל הנשים לא עשו חזוק אפי כאל תורה. — בסוגיא זו ע"י עוד בתי צ"מ דף נ"א.

תוס' ד"ה מיתה וכו' מסבכתא בלידה. עיין שער המגן פ"ז ה"ז מה"ל סוכה בסופו.

תד"ה ר"א וכו'. כוונתם לר"ב אפי דידעי וודאי דמסלק עצמו ממכירה הדין דמוכרת אף לכתוביה אלא לאצי דכיון (דמי"מ) [דמ"ס] יש לפרש דמפריו סילק נפשי משי"ב לא חמור לכתוביה, כ"כ מוכר"ש איידלם. ויש לעיין למ"ש הר"ש"ש דבכ"ה דאין לי בנכסיו. ובפירוטיוסן דע"כ מכרה ונחנה קיים והיינו ע"כ דנכסיון משמע מגוף הנכסים מדלא כחז בפירות נכסיון כמ"ל א"כ בהך צ"ה יבא הדין דמוכרת לכתוביה דהא ידעין דנכסיון היינו מגוף הנכסים, ובממ"ש אם איירי מירושא ממילא יכולה למכור כיון דסילק עצמו מפירות ומירושא ואם בנכסיון היינו למכירה ממילא כיון ידיעין צבירור דסילק לי ממכירה מותרת למכור לכתוביה וא"כ אמאי לא קתני בהך צ"ה מה דנחוסף על הרישא דמוכרת ונחמה לכתוביה.

דף פ"ד ע"א מי שמה והיה לו פקדון וכו' רע"ק אומר וכו' שכולן לריכ"י שבועה וכו'. ובירושלמי איתא בעט

עלמך שפטרסו מן השבועה וכו' הובא בהר"ש. ובגמ' דהמשפט הקשה לשיעור הרי"ה ושיעור דלא מהני נאמנות לגבי יורשי א"כ מאי פריך בירושלמי הא אף שפטרסו מן השבועה לא מהני נאמנות גבי יורשי וריכ"י שבועה ע"ש. וכן המדכי הקשה כן. ולעני"ד הוי נראה דבנא"י לריכ"י להבין על דברי רע"ק דאמר שכולן לריכ"י שבועה הא סברה ר"ע כיון שעדיין לא באו ליד יתומים לא מקרי גביי מיתומים והוי כמו מניה. א"כ מבי"ע א"ל שבועה ולא הוי צ"ה ליפרע מנ"י. אמנם באמת לק"מ דלו יבא דהוי מניה הא לר"ך שבועה מטעם הופרעה שלא בפניו. וכיון שכן שפיר פריך בירושלמי דבנאמנות נימא דלא נפלו קמי יתמי ולא חלטרך שבועה לגבי ידי מהני נאמנות. וק"ל.

שם ר"ע ינתנו לנכסל כו' וכתב הרב רבינו ניסים דל"ל דר"ע ס"ל כר"מ כו'. חמור לי דהר"ן סותר לדבריו בנדרים דף ס"ה סוף ע"ב שכחז ולי מאיר עדיפא כתובה עפי מצע"ה חוב דמעללין דיתמי לנכסל חוב לא משתעבדי. וא"כ אף אפשר לומר דר"ע דבכ"ה יסבור כר"מ א"כ בכתובה אף אם אינו ביד אחרים תגבא דהא מעללי דיתמי לכתובי משתעבד לר"מ.

שם ר"ע אומר ינתנו ליורשים שכולם לריכ"י שבועה כו'. פירוש דאף דנחשבי כגובה מניה דידיה מי"מ כיון שמת הוא שלא בפניו ור"ך לישבע ורש"י ז"ל פירש דהנן בפירקין הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. וק"ל הא ע"ז גופא אנו דנין כיון שחס ביד אחרים ולא זכו היורשים לא הוי כגובה מהם שיהיה לוב דין מעללין דיתמי אלא דהוי כגובה מיני ידי א"כ הי"ג לענין השבועה נימא דלא מקרי ליפרע מנכסי יתומים כיון דעדיין לא זכו בהם דמה הפרש בין מעללי דיתמי ובין דין הבא ליפרע מנכסי יתומים. ולפי פירושי מיושב היטב דברי בירושלמי הגע עצמן שפטרסו מן השבועה, והמדכי (פרק הכותב סימן רבד) הקשה עליה דהא ק"ל כאבא שאול דלא מהני נאמנות נגד יורשים עיי"ש ולדבריו יוחא דבכ"ה לא מדין הבא ליפרע מנכסי יתומים אחינן עלה כיון דעדיין לא זכו בהם ואחינן עלה רק משבועה נפרעה שלא בפניו ולגבי זכ מהני נאמנות.

וקשה לי הא על זכ גופא אנו דנין אם מקרי נפרעה מהיתומים. דכמו דאנו דנין כיון שהוא ביד אחרים עדין לא זכו בהם יתומים ולא מקרי מעללי דיתמי כ"כ לא מקרי דיתמי לענין שבועה הבא ליפרע מנ"י. והי"ל לרש"י למקט שבועה דנפרעה שלא בפניו ל"ת אלא בשבועה. ובזה מיושב היטב מ"ש בהר"ן והר"ש"ש בשם בירושלמי הגע עצמן שפטרסו מן השבועה. ומאי קושיא הא י"ל

קמח

חדושי

סימן כז

רבי שמואל

לו, ואינו ענין למה שדנו החוס' אם מלוה היו ראוי או מוחק.

ובפשוטו נראה לבאר דנחלקו בגדר הדין דשעבודא דר"ג, והנה הרשב"א בקידושין (דף ע"ו ע"א דף ע"ד). הקשה למאי זריבין כלל להדין המחודש דשעבודא דר"ג חיפ"ל מדין שעבוד שכל מה שיש לאדם משתעבד לבעל חובו ובכלל זה חובותיו וכל שעבדים שיש לו על אחרים. ותי' דכמו דא"ל להקנות לאחרים או להקדים את חובותיו כמ"כ אין חובותיו יכולים להשתעבד לבע"ה דאין שעבוד חל אלא על נכסי הלוה ממש ולא על שעבדים שלו שאין גופן ממון, ואף לאחר דהדין רחמנא דינא דשעבודא דר"ג א"י משום שעבוד וחדית רחמנא דחובותיו משתעבדים, אלא דחידוש התורה הוא בגדר הפוכי מערתא למ"ל דכיון דשמעון יש לו זכות לגבות מלוי וראובן דינו לגבות משמעון חדית רחמנא דמלי ראובן למיגבי מיד מלוי ולא מלי א"ל לאו בע"ד ידי את אכל א"י מלד שעבוד הנכסים כלל, אכל דעתה כר"י מייגאש והחוס' י"ל דס"ל דחידוש התורה הוא הא גופא דחובותיו נמו משתעבדים לבע"ה כמו שאר נכסיו ומכא זה הוא דגבי מלוי, ואף דמסבירא אין לנו לומר כן מ"מ זהו החידוש בשעבודא דר"ג דילפינן מקרא דונתן לאשר אשם לו דאף חובותיו משתעבדים לבע"ה, והרי הם ממון כשאר נכסיו וכמו דיכול לגבות משאר נכסיו כן יכול לגבות מן השעבוד הזה.

וב"מ מהג' אשר"י דסובר דגדר הדין דשעבודא דר"ג הוא דהחוב משתעבד וגוזים ממנו כמו שגוזים משאר נכסיו, דכפ"ד דב"ק ס"ד כתב דדוקא היכא שלוה לוי מנה משמעון ואח"כ ליה שמעון מראובן או מוליאן מלוי ונתנין לראובן, אכל היכא שלוה שמעון מנה מראובן ואח"כ ליה לוי משמעון לא. וולהלכה נקטינן דכלל גוויי איכא דין שעבודא דר"ג עתו"מ ר"ס פ"ו] ועטס החילוק זה נראה משום דהגא"ש ס"ל כנ"ל דגדר דין שעבודא דר"ג הוא דחדית רחמנא דחובותיו נמו משתעבדים לבע"ה ודלא כמ"ש הרשב"א שהוא מלד הפוכי מערתא, הלכך ס"ל דדוקא חובותיו שהיו לו בשעת הלוואתו הוא דמשתעבדים אכל חובותיו שזאו אח"כ לא משתעבד דהו דאיקני ודאיקני לא משתעבד. [ואף דאין הכרח לומר דהר"י מייגאש וחוס' ס"ל לדינא כהגא"ש זה, מ"מ ציטוד הדין מוכח מהגא"ש דס"ל דהוא מלד שעבוד וכמו"ש דעת החוס' והר"י מ].

ולפי"ז א"ש רח"ה הר"י מייגאש וחוס', דשפיר מוכח מהביא דכתובת דמלוה מוחקת היא לגבי כתובת אשה דלי חשיב ראוי לא היה מועיל כאן דין שעבודא דר"ג, דאף דחדית רחמנא דחובותיו נמו משתעבדו היינו רק דחשיב ממון כזה שגם עליו חייל דין שעבוד נכסים, דאף דא"ל למוכרו ולהקדישו חדית רחמנא דחייל

עליה שעבוד, אכל כ"ז לא מהני אלא צבע"ה דעלמא דנוטל צראוי, אכל בכתובת אשה דאיכא דין מיוחד דאינה נוטלת צראוי לא תגבה מה דסו"ס ראוי הוא ולא חייל שעבוד עליה מכה הדין המסויים דאינה נוטלת צראוי, וצע"כ דמלוה מוחקת היא הילכך שפיר גובה מכה שעבודא דר"ג.

ב. ובפשוטו משמע כן מסוגית הגמ' בפסחים ל"א ע"א, דמבואר שם דיתומים שגבו קרקע בחוצה אציהם צע"ה חחר וגובה אותם מהם ודוקא קרקע אכל ממעלעלי לא דמעלעלי דיתמי לא משתעבדי, ומבואר שם דהא דמן הקרקע גובה הוא מלד שעבודא דר"ג, והנה מוכח מה דמ"ש"כ הרשב"א סברת הפוכי מערתא למ"ל אין הפשט כיון דהיה רגע אי מלד של הפוכי מערתא זכה מחמת דין זה לעולם ונעשה לוי כבעל חובו ממש, דא"כ היה מן הדין שיגבה אף ממעלעלי שהרי בחייו היה גובה אף ממעלעלי וכבר חייל דין שעבודא דר"ג בחייו דהו היה מלד של הפוכי מערתא ונעשה לוי כבעל חובו ממש, אלא ודאי דאינו כן אלא דכלל שעה ושעה זריבים למלד של הפוכי מערתא שיהא שמעון יכול לגבות מלוי וראובן משמעון, הלכך לאחר שמת שמעון דכשתא אין ראובן יכול לגבות ממעלעלין דיתמי ממילא בעל הפוכי מערתא. וכיון שכן הקשה הרשב"א בקידושין שם דא"כ מ"ש קרקע ממעלעלין, דהרי יתומים שקנו קרקע אין צע"ה גובה מהן וכיון דלאחר מיתתו אף בקרקע ליכא סברת הפוכי מערתא א"כ אפי' גבו קרקע נמו לא יכול לגבות, דהרי בני דין שעבודא דר"ג לא מלי צע"ה למיגבי אף מן הקרקע, והכא לא שייך דין שעבודא דר"ג כיון דליכא סברת הפוכי מערתא ונמלל דקרקע ומעלעלין שוין זה, ואמאי קאמר בגמ' דיתומים שגבו קרקע בחוצה אציהם צע"ה חחר וגובה מהן והרשב"א נדחק הרבה בקושיא זו ור"ל דהו רק מדרבנן אכל מעיקרא דדינא באתא אפי' גבו קרקע לא גבי צע"ה מינייהו.

וב"ז הוקשה לו להרשב"א לשיטתו דגדר הדין דשעבודא דר"ג הוא משום הפוכי מערתא למ"ל, אכל להר"י מייגאש וחוס' דגדר הדין דשעבודא דר"ג הוא שחדשה התורה דחובותיו משתעבדים כשאר נכסיו לא קשיא קוי הרשב"א, דקרקע כיון דחייל עליה שעבוד ונשתעבד קרקע דלוי לראובן מכה שעבודא דר"ג שיש לו על כל נכסי שמעון [דכמו דהחוב נשתעבד ה"ג גם השעבוד נשתעבד לו] הלכך שפיר גבי מינה, ול"ד למעלעלי דלא חייל שעבוד עליהו, דאע"ג דכל מה שיש לשמעון משתעבדים לראובן מ"מ מעלעלי דיתמי לא משתעבדי, הלכך כיון שמת שמעון לא גבי מינייהו.

ג. ואשר ק"ל על דברינו, והנה נחלקו הראשונים לענין גבית מעלעלין מיניה דידיה בחייו אי חייל

עליהו שבצוד נכסים, ויכול לגבותם מלד זכות השבצוד שיש לו בהם מלכד מה שיכול לגבותו, מלד שבצוד הגוף משועבד לו הלוה עצמו, או דאמטלטלין ליכא שבצוד נכסים כלל וכל גביתו הוי רק מכה שבצוד הגוף דהלוה. ושיעת הרשב"א (בקידושין עד. ד"ה כתבין) דאמטלטלין איכא נמי שבצוד נכסים כל זמן שהם אללו וכשגובה מיניה דידיה גובה נמי מכה שיע"ג, אלא דכשמת ונפלו נכסי קמי יתמי איכא תקני"ח לאפקועי לשבצודא דמטלטלי, ולפיכך אין גובים ממטלטלי דיתמי, אבל מחיים מיניה דידיה לא הפקיעו השבצוד, ויש ראשונים דס"ל דאמטלטלי ליכא שבצוד נכסים כלל וכל כה גביתו מיניה דידיה אינו אלא מכה שבצוד הגוף דהלוה, ולפי"ז כשמת הלוה ממילא הוא דמטלטלי דיתמי לא משחעבדי, דכיון דנסחלק הלוה ותו אין כאן גביית מיניה דידיה ורק מכה שיע"ג הוא דגובה א"כ כיון דמטלטלי לא משחעבדי כלל ממילא לא מלי למוצבי מינייהו.

ולכאורה יש להביא ראיה לסברה הרשב"א מפלוגתא דר"ע ור"ט בכתובות שהביאו תוס' א"ס היכא שלא באו הנכסים לרשות היתומים אי גבי בע"ח ממטלטלי או לא, וקשה דכיכי גבי בע"ח מהנהו מטלטלי, והרי אף דלא באו הנכסים לרשות יתמי מ"מ גביה דמיניה דידיה אין כאן דהרי הוא מת ונסחלק וליכא תו שבצוד הגוף, וכל כה גביתו אינו אלא מחמת שיע"ג שיש לו על גוף הנכסים, ואי ליכא שבצוד אמטלטלין כלל היכי גבי מינייהו, ולכאורה זו ראיה ברורה להרשב"א דמשקרי דין איכא שיע"ג גם אמטלטלי אלא דממטלטלי דיתמי הפקיעו רבנן את השבצוד הלכך ס"ל להאי תנא דרק ממטלטלי דיתמי שכבר באו לרשות הפקיעו את השבצוד, אבל כל זמן שלא באו לרשות היתומים לא הפקיעו רבנן את השבצוד מהם ואינו בכלל התקני"ח דמטלטלי דיתמי לא משחעבדי, ור"ע לדעת הרמב"ן ודעימיה היאך יפרשו את המשנה דכתובות.

והשתא תקשי למ"ש נשיעת הר"מ ותוס' דהחידוש דשבצודא דר"ג הוא שכל חובות ושעבודים ש"ל על אחרים הרי הם כשאר נכסיו וגם הם משועבדים לראובן, ותקשי להני ראשונים דס"ל דמטלטלי דמיניה גובים צלא דין שבצוד היאך גובים מדין שבצודא דר"ג גם בחייו מיניה דידיה אחר דגם אמטלטלין ליכא שבצוד. ובפשוטו היכא ל"ל דחידוש התורה דין שבצודא דר"ג הוא דגם דחובות ושעבודים נמי חשיבי ממון כשאר נכסים, דכלא חידושא דר"ג הו"א דחוב כיון דאין גופו ממון לא חשיב ממון וכמו דלא מלי למוכרו ולהקדישו ה"ג לא חייל שבצוד עליה, וה"ג י"ל דכמו דלולי חידוש התורה לא היה על חובות חורת ממון לענין שבצוד ה"ג לא היה עליהם חורת ממון לענין לגבותם מיניה דידיה, וגלי רחמנא בנותן לאשר אשם לו דמלוה שלו הוי נכס כשאר נכסים שגובים

ממנו, ואחר שנחחדש דהוי נכס כשאר נכסים ממילא היכא דלריך שיחול עליו שבצוד חייל עליה שבצוד, ומיניה דידיה דא"ל שיחול עליו שבצוד גובה ממנו בחורת מיניה דידיה דהלוה.

ד. אלא דעדין קשה דלכאורה ל"צ מאי הוקשה להרשב"א למאי לריכין לדין שבצודא דר"ג דחיפוי"ל דכל חובות ושעבודים שיש לשמעון משעבדים לראובן כשאר נכסיו, וקשה דהרי אין גוף הקרקע לוי משועבד לראובן, אלא שבצוד הקרקע שיש לשמעון משועבד לראובן, וא"כ קשה דהיאך יכול לרדת לקרקע ולגבותה מכה מה משועבד לו שבצודו של ראובן, דלגבות את הקרקע מהבע"ח לריך שיהא הוא בעל השבצוד ואז יכול לגבותה, אבל במה משועבד לו בשבצוד א"י לירד לקרקע ולגבותה, ורק אחר שיגבנה שמעון בחובו יהיה הדין דיכול הוא לגבותה משמעון.

וע"כ ל"ל דס"ל להרשב"א דכשיש לו שבצוד דשבצוד נמי מלי לגבות הקרקע דכיון דהשבצוד משועבד לו ה"ז כאינו גוף הקרקע משועבד לו ואעפ"י דמסבירא לא היה נראה נומר כן, מ"מ בע"כ ל"ל כן בדעת הרשב"א א". **איברא** דכל זה לא שייך אלא אם יש לו זכות שבצוד דאז י"ל כמו"ש דבמה דמשועבד לו שבצודו של האמלעי סגי שיכול לגבות מהלוה דידיה, אבל אם מטלטלי לא משחעבדי ומה שגובים את החוב הוא בחורת גביה דמיניה דידיה כשאר נכסים, צוב ודאי תקשי דהיאך יכול לגבות מנכסי לוי, דאף דחידת רחמנא דחובותיו נמי חשיבי ממון כשאר נכסיו מ"מ היכא לו לעשות בתחלה גוביינא על אותו החוב ויהא הוא בעל החוב, אבל כל זמן שלא גבו את החוב היכי מלי לירד לנכסיו לוי, וצונקו הנידון אם שייך לעשות גוביינא על חוב ע"י בקצ"ח ס"י ק"א סק"צ ובנתיב"מ שם], ובשלמא להרשב"א דהוא מכה סברה הפוכי מערתא א"ש דהו חידוש דינא דשבצודא דר"ג דמוציאין מהו ונותנין לזה ולא מלי אמר לאו בע"ד דידי את דהפוכי מערתא למ"ל, אבל אי נימא דחידוש התורה הוא דחובות ושעבודים דלוב חשיבי ממוןא כשאר נכסים קשה עוצא היכי גבי מטלטלי לוי.

ה. לזה נראה לבאר שיעת הר"י מוגאש ותוס' בע"א, דודאי גם לדידהו דין שבצודא דר"ג הוא בגדר הפוכי מערתא למ"ל אבל לא כהרשב"א אלא באופן אחר, וס"ל דבאמת חובותיו ושעבודים דשמעון נמי משחעבדי לראובן (ובקושית הרשב"א) אבל זה לא מהני שיוכל לגבות מנכסיו לוי אלא לריך לעשות בתחלה גוביינא על אותו החוב או השבצוד כדי שיהא הוא בעל החוב ואח"כ יגבהו,

א. א. ה. ע' בוכרון שמואל סי' ג"א סק"י מש"כ בזה רבינו באופן אחר.

מעליא הוא דעכשיו אינו יכול להכחישו ואילו אמר פרעתיך צפני פלוני ופלוני יכול להכחישו לביאחו.¹⁸

ועוד נראה דשמואל דוקא כשיחד עדין ואמר פרעתיך צפני פלוני ופלוני, דאילו אינו מייחדן איערומי מערים, דלהכי אמר ליה אל תפרעני אלא צעדים וקבל הלה על ענמו כי היכי דלא לדחיה לגמרי ולימא ליה כבר פרעתיך, וכי לא מייחד ליה עדין דחוי הוא דקא דחי ליה לגמרי, דמה לי פרעתיך צפני לבינך מה לי פרעתיך צפני עדים ואינן¹⁹ מכירן או פרעתיך צפני פלוני ופלוני ומתו, הא לא הועיל בתנאו ועדיין יכול הוא לדחמו. ונראה דלהכי נקט שמואל דהאי ליטנא פרעתיך צפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים, דאי לא, כיון דמלוה לא אמר ליה אל תפרעני אלא צפני פלוני ופלוני אמאי נקט שמואל פרעתיך צפני פלוני ופלוני לא היה ליה למנקט אלא דהוא ליטנא דקא דחי צהדיה מלוה ולימא יכול לומר פרעתיך צפני עדים והלכו להם למדינת הים²⁰. ומיהו ודאי דוקא דדאיכא עדים בתנאי אצל אי ליכא עדים אלא שהוא מודה שכן התנה עמו שלא יפרענו אלא צעדים ומכל מקום נודמן ופרעתיך שלא צעדים, אין הכי נמי נאמן משום מגו²¹, דכל ענמנו אין אנו חיינן צעיקר התנאי אלא מפיו והרי כאן קול ושוברו עמו. כך אני מדמה ואחה צדך אמת הצנין גדול צחכמה וגדול צמנין.

שעבודו של ישראל המלוה נפקע, היכי הדר פשיט אצל צמטלטלין אס קדם וכה אין מויליין מידו, וכי משכנו של גר צד ישראל לאו משכנו מטלטלי הוא, ואף על פי שאין הדבר נרין הכרע ממקומו הוא מוכרע, דאמרינן התם² זה קנה את השאר אמאי תקנה לו חזרו דאמר רבי יוסי חזרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרי הכא צמאי עסקינן דליחיה וכו', אלמא משכנו מטלטלי קאמר ואפילו הכי קאמר זה קנה כנגד מעותיו, ואם כן לפי מה שהיה מדקדק ממנה רבינו שאין השעבוד נפקע, היה לו להוכיח משם גם כן אפילו צמטלטלין.

ולעיקר הדין אני דן לפינך שאם הניח קרקע ודאי האשה גובה כתובתה ממנו, לפי שכבר חל שעבודה על הקרקע ונכסי צחוקת אלמנה קיימי כדאסיקנא צריש פדק אלמנה ניוגיית³, והוא הדין בשכתב מטלטלי אגב מקרקעי, ואין הפקר ולא הקדש דמים מפקיעין מידי שעבוד כדעת הגאונים⁴ ורש"י ז"ל⁵, ואפילו לדברי רבינו תם⁶ שלא חלק בין הקדש דמים להקדש מוצח מכל מקום אהקדש⁷ קרקע מודה דאינו מפקיע מידי שעבוד וכדתנן⁸ מוסקי עוד דינר ופודה את הנכסים הללו⁹. אצל מה שהביא רבינו ראייה ממשכנו של גר אינה ראייה, דשאני התם דקני ליה למשכנו מדרי ינחק ואפילו משכנו צעמט הלואתו כדמוכח בפרק השולח¹² ופרק קמא דקידושין¹³.

סימן רנב

עוד שאלת גר שמת בלא צניס והיתה לו אשה ובה אחר וקדם וכה צנכסיו אס תטול האשה כתובתה מאותן הנכסים או לא, אי אמרינן הפקר ההקדש וכי היכי דהקדש מפקיע מידי שעבוד¹ אף הפקר מפקיע. ובחר דאיבעיא ליה למר אפשיטא ליה דאינו מפקיע, מדאמר בפרק שור שנגח את הפרה² משכנו של גר צד ישראל ומת הגר ובה ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר, אלמא לא פקע שעבודה³ שיש לישראל עליו. וכתב רבינו עוד, ומיהו נראה לי שאם תפס מטלטלין של גר דלא גביא כתובתה מהם ואפילו לתקנת הגאונים ז"ל דתקינן שתגבה כתובתה מן המטלטלין. אלו דברי רבינו.

ואיברא צמטלטלין ולא כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי יש לי לדון לחוב ולזכות, ואמינא דמטלטלין דגר משמע דהוה להו לאחר מיתה כמטלטלי דיתמי ולא משתעבדי לצעלי חוב⁴ וכל הקודם וכה צהם, ודייקנא לה מעודא דאיסור גיורא דבפרק מי שמת⁵ דהוה ליה תליסר אלפי זוזי ציה⁶ רבא ורב מארי צריה הורחו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוה כי הוה שכיב אמר רבא היכי קני להו רב מארי צירושא לאו צר ירושה הוא צמתנה מתנת שכיב מרע כירושא שוויה דתנן⁷ וכולה כדאיתא התם, ואם איתא יכתוב לו חוב על כל נכסיו צדי שיצטרף⁸ לגבות צחובו כל אותן מריסר אלפי זוזי דצי רבא, אלא משמע דאי ענד לא מהנה⁹ דהוה להו כמטלטלי דיתמי דלצעל חוב לא משתעבדי.

אלא דקשיא לי הא דתניא צתוספתא דבפרק מי שהיה נשוי²⁰ ואף רבינו כתבה, גר שמת וצחו ישראל נכסיו

תשובה אנה קטרי קא חזינא צהא מלתא, דבתר דפשיט מר מההיא דמשכנו של גר צד ישראל דאין

7 יבמות שם וגיטין מ, ב ד"ה הקדש, וע"ע ח"י רבינו שם וכתובות נט, ב ד"ה הא דאמר. 8 הביאהו תוס' ב"ק לג, ב ד"ה משום, וע"ע בגיטין שם תוד"ה הקדש. 9 במיוחדות, בהקדש. 10 ערכין כג, ב. 11 וכ"כ בח"י גיטין שם, וע"ע מ"מ פ"ח ממלוה ה"ז. 12 גיטין לו, א וכ"כ בח"י שם ד"ה הא, ע"ש. 13 ח, ב וכ"כ בח"י שם ד"ה התם. 14 פסחים לא, א. 15 ב"ב קמט, א. 16 צ"ל כי. 17 צ"ל רבנן, וכ"ה במיור. 18 צ"ל שיצטרף, וכ"ה במיור. 19 במיוחדות, מהני. 20 כתובות פ"י ה"ו.

18 צ"ל לכי אתו, וכ"ה במיור. 19 במיור, ואיני. 20 וכ"כ בח"י שם ובח"י קכה, והר"ן שם (כ, ב) חולק. 21 וכ"כ הסמ"ע סי' ע סק"א והש"ך סק"ח. ובכנה"ג הגה"ט יב השיגו דאי איתא לא הוה הפוסקים שתקו מיניה, ואשתמיט מיניה ד"ר. שו"ר בשער משפט סק"ג שהשיגו, וע"ע בפנים במשפט אות י. רנב. מיוחדות טט. 1 יבמות מו, א. 2 ב"ק מט, ב. 3 צ"ל שעבוד, וכ"ה במיוחדות. 4 כתובות צו, ב. 5 במיוחדות, שאין. 6 ע"י ח"י רבינו גיטין מ, ב ד"ה כדרבא.

סימן רנב

ועוד תשובות שהשבתי לחכם הגדול רבי שלמה צרפתי בעל ישיבת טוליטולא י"א.

תנן בסוף פרק קמא דמניעא¹ מלא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו, פירש רש"י ז"ל² מלא שטר שאינו שלו בין שטרותיו ואינו יודע אם הלוה הפקידו אללו או המלוה או שמה מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליט בו, ועמה יש לשאול אי מיירי מתניתין אפילו בשחייב מודה ומשום דחיישין לפרעון ולקנוניא כהיא דמלא שטרי חוב³ דאוקימנא⁴ אפילו בשחייב מודה ומשום דחיישין לפרעון וקנוניא, או דלמא לא דמי דהתם משום דנפל איתרע ליה ורגלים לדבר שנפרע ופסיך לא נזהר בו, אבל הכא שנמלא במקום המשממר לא נחוש לפרעון אלא דוקא בשחייב מודה, עד כאן.

תשובה מתניתין אפילו כשחייב מודה היא דלעולם חיישין לפרעון ולקנוניא, מדלא קמי בזמן שחייב מודה יחזיר אין חייב מודה לא יחזיר כדקמי צבתיא⁵ באיך כלהו מלא שובר בזמן שהאשה מודה (לא) יחזיר לבעל אין האשה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, ומתניתין מילי פסיקתא קמי מלא איגרות שום איגרות מוזן וכו' יחזיר כלומר בין חייב מודה בין אין חייב מודה, מלא שטר בין שטרותיו יהא מונח בין חייב מודה בין אין חייב מודה⁶. ואל תשיבני מתניתין⁷ דמלא שטרי חוב³ דאף על גב דקמי סתם אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר אפילו הכי דייקין עלה בגמרא⁸ אילימא כשחייב מודה כי יש בהן אחריות נכסים אמאי לא יחזיר הא קא מודה אלא בשחייב מודה, דהתם היינו טעמא משום דלא אשכח לה פיתרי למתניתין לא בשחייב מודה משום רישא ולא בשחייב מודה משום סופא ומשום הכי דייק עלה הכי דמי, ואפילו הכי אסקיה דאפילו כשחייב מודה היא כסתמא⁹ דמתניתין, דבשחייב מודה לא משום קנוניא ולא בשחייב מודה משום דחיישין לפרעון. ועוד דהתם קא שקלי וטרו זה אמוראי בגמרא, הא בכל מקום ששנו סתם ולא שקלי וטרו זה, בין בשחייב מודה בין כשאינו מודה היא, דאי לא הוה להו לאקשווי עלה הכי דמי ולגליה דבשחייב מודה דווקא היא כדשקלי וטרו זה היא לצרורה.

ולא עליו כתובת אשה ובעל חוב גובין מן האחרון אין בהן גובין משלפניו אין בהן גובין משלפני פניו, וזדלא בזכו מטלטלי משמע, ואפילו כן קמי היתה עליו כתובת אשה ובעל חוב גובה מן האחרון. ואל תשיבני היהא רבי מאיר דמתמיר ככתובה ואמר²¹ דכתובה גובה אפילו ממטלטלי דיתמי, דתינת כתובה בעל חוב מאי איכא למימר דהא לכולי עלמא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב.

ועל כן אני אומר דמטלטלי דגר כל שהיו צד אחרים עם גמר מיתתו קנו אותם הללו המופקדים²² אללם וזה פירש למיתה וזה זוכה, והוה להו כמטלטלי דיתמי ולא גבו מיניהו כתובה אשה לרבנן ובעל חוב לכולי עלמא, והיינו דאיסור גיורא ודרבא. אבל הכי דבזכו אותן ישראל לאחר מיתה כבר חל עליהם שעבוד הכתובה ובעל חוב בגמר מיתה וקיימי ברשותיהו דהא לא קאי באפיהו זכות אחרים, דבמטלטלי דיתמי גופיהו אי לאו דירושה ממילא קא הוה ועם גמר מיתה קמו להו נכסי בחזקת יתמי היו כתובה אשה ובעל חוב גובין מהן, דתנן פרק הכותב²³ מי שמת והניח אשה ובעל חוב וירשין והיו לו פקדון או מלוה צד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו [לכושל שבהן רבי עקיבא אומר ינתנו] לירשיו שכולן זריכין שבעה ואין היורשין זריכין שבעה, דאלמא לרבי טרפון כל שאינו ברשות היורשין ממש שעת מיתה כתובה אשה ובעל חוב גובין מהן ואף על גב דמטלטלי דיתמי לא משתעבדו לבעל חוב, ועד כאן לא פליג עליה רבי עקיבא אלא שהן יורשין וזוכין ממילא דבר תורה כדאיתא צירושלמי²⁴ הגע עמך שפטרן מן השבעה ומשני זו תורה וזו אינה תורה, הא לאו הכי מודה הוא לרבי טרפון. והלכך גבי גר דבשעת מיתה לא היתה זכות אחרים מעכבת ועומדת צ"ע²⁵ שעבוד אשה והבעל חוב הם קדמו והוה להו כיתמי דדיה וקמו להו נכסי ברשותיהו מפני ששעבודן חל עליהם עם גמר מיתה, ואף על פי שקדמו אחרים ובזכו מוציאין אותן מידם. ואף על פי שאין מוציאין מיד יורשין שקדמו וזכו אפילו לרבי טרפון, יורשין שאני כדאמרן דאליס כחם שהן יורשין דבר תורה אלא דקל הוא שהקל רבי טרפון בשקדמו בעלי חוב ונטלו מרשות הרצים או מסמטא שאינו רשות יורשין, אבל גר אפילו קדמו ובזכו²⁶ כמו שכתבתי²⁷, וכל שכן אחר תקנת הגאונים ז"ל שהמטלטלין כקרקע²⁸.

לחלק כמש"כ המחנ"א דנתחן דוקא ביורשים, אך לטעם השני שכי' שהוא מפני שעיקר סמיכתו עליהם אין לחלק, וע"ל קטג ובמש"כ שם הע' 41. וע"ע ביהגרא חר"מ ערה ס"ק לא. רגג. מיוחסות יט, ע"ע ח"א אלף לה וח"ד סא, וע"י ב"י חר"מ סי' סה ס"א ושר"ע ס"ג, 1 כ, א. 2 ד"ה מצא שטר, 3 שם יב, ב. 4 שם יג, א. 5 שם יט, ב. 6 במיוחסות נוספו כאן תיבות, כסתמא דמתניתין דבשחייב מודה לא יחזיר משום קנוניא ובשחייב מודה לא יחזיר דחיישין לפרעון, הכתובות בסמוך. 7 במיוחסות. ממתניתיו. 8 ראה הע' 6.

21 יבמות צט, א. 22 צ"ל המופקדים, וכ"ה במיוחסות. 23 כתובות פד, א. 24 שם פ"ט ה"ב (גג, ב). 25 צ"ל בפני, וכ"ה במיוחסות. 26 במיוחסות נוסף, מוציאין מידם. 27 וכ"כ בחי"ב ב"ק מט, ב ד"ה משכנו, והביאו המ"מ פ"ב מזכיה הט"ר ט"ו. 28 ע"י מחנ"א הל' זכיה מהפקר סי' ה, ובבית מאיר אה"ע"ו סי' ק ס"ב בהג"ה, ומה דכתבו דתקנת הגאונים לא מהני כשהיו מופקדים ביד אחרים צ"ע, דמדכ' רבינו כ"ש אחר תקנת הגאונים מבואר דס"ל דשייכת אף בזוכה מנכסי הגר, וא"כ ה"ה במופקדים. וע"י ריב"ש שצב שכי' ש"ל שתקנת הגאונים היתה לכוף על המצוה לפרוע חובת אביהם, ולפ"י יש